

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

**«МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА 21 СТОЛІТТЯ В УМОВАХ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: ПОШУКИ, ПРОБЛЕМИ,
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ»**

І МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

03 ЖОВТНЯ 2024 року

м. Київ

Міністерство освіти і науки України
Міністерство сільського господарства та продовольства (Франція)
Національний університет біоресурсів і природокористування України
Державне агентство України з розвитку меліорації, рибного господарства
та продовольчих програм (Україна)
Державна установа «Методично-технологічний центр з аквакультури»
Азейбарджанський державний економічний університет (Азейбарджан)
Університет Мангалаятан (Індія)
Національний інститут економічних досліджень (Грузія)
Природничий університету міста Вроцлав (Польща)
Батумський державний університет імені Шота Руставелі (Грузія)
Міжнародна Академія культури безпеки, екології та здоров'я (МАКБЕЗ)
Університет прикладних наук Яноша Кодолані (Угорщина)

**Міжнародна економіка 21 століття в умовах сучасних викликів:
пошуки, проблеми, перспективи розвитку**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

Міжнародна науково-практична конференція

**КИЇВ
2024**

УДК 339.9:330.34:338.1

Міжнародна економіка 21 століття в умовах сучасних викликів: пошуки, проблеми, перспективи розвитку. Збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції, 03 жовтня 2024 р. К.: НУБіП України. 2024. 41 с.

Збірник тез доповідей укладено за матеріалами I Міжнародної науково-практичної конференції, яка відбулася на кафедрі глобальної економіки економічного факультету 03 жовтня 2024 року в очно-дистанційному форматі в навчально-науковій лабораторії «AGMEMOD» НУБіП України.

За зміст наукових праць та достовірність наведених фактологічних і статистичних матеріалів відповідальність несуть автори

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2024

© Колектив авторів, 2024

**NATIONAL UNIVERSITY OF LIFE AND ENVIRONMENTAL
SCIENCES OF UKRAINE**

**«INTERNATIONAL ECONOMICS IN THE 21ST CENTURY
UNDER CONTEMPORARY CHALLENGES: TRENDS, ISSUES,
AND DEVELOPMENT PROSPECTS»**

INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL CONFERENCE

COLLECTION OF ABSTRACTS

KYIV, 2024

Ministry of Education and Science of Ukraine
Ministry of Agriculture and Food (France)
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
State Agency of Ukraine for the Development of Land Reclamation, Fisheries, and
Food Programs (Ukraine)
State Institution "Methodological and Technological Center for Aquaculture"
Azerbaijan State University of Economics (Azerbaijan)
Mangalayatan University (India)
National Institute for Economic Research (Georgia)
Wroclaw University of Environmental and Life Sciences (Poland)
Batumi Shota Rustaveli State University (Georgia)
International Academy of Culture, Safety, Ecology, and Health (IACSEH)
Kodolányi János University of Applied Sciences (Hungary)

International Economics in the 21st Century under Contemporary Challenges:
Trends, Issues, and Development Prospects

COLLECTION OF ABSTRACTS

International Scientific-Practical Conference

KYIV

2024

5

UDC 339.9:330.34:338.1

International Economics in the 21st Century under Contemporary Challenges: Trends, Issues, and Development Prospects. Proceedings of the 1st International Scientific-Practical Conference, October 3, 2024. Kyiv: National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, 2024. 41 p.

The collection of abstracts is compiled based on the materials of the 1st International Scientific-Practical Conference, which was held at the Department of Global Economics of the Faculty of Economics on October 3, 2024, in a hybrid (in-person and online) format at the Educational and Research Laboratory “AGMEMOD” of the National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine.

The authors are responsible for the content of the scientific papers and the accuracy of the factual and statistical materials presented

© National University of Life and
Environmental Sciences of Ukraine, 2024
© Team of Authors, 2024

ЗМІСТ

<i>Аврята А. В.</i> Концептуальні засади формування національної стратегії туристичного бізнесу в Україні в умовах цифровізації	8
<i>Баиштанник Т. П.</i> Роль класичних економічних теорій в розвитку плодово-ягідної галузі	12
<i>Бех І. Л.</i> Типи організаційної поведінки в міжнародних бізнес-структурах	15
<i>Григор'єв Д. І.</i> Підходи до регулювання аграрного ринку в умовах продовольчих і економічних викликів	18
<i>Глушков О. А.</i> Структура механізму вдосконалення ланцюгів створення доданої вартості у тваринництві	20
<i>Катюк О. І.</i> Проблематика моніторингу торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та ЄС в умовах воєнного стану	24
<i>Коваленко Д. О.</i> Сутність та класифікація ризиків у системі стратегічного управління аграрних підприємств	28
<i>Кириченко Ю. В.</i> Цифровізація економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій в умовах надзвичайних викликів	33
<i>Нагурний В. М.</i> Критерії ефективності державного регулювання аграрного сектору в умовах структурних розривів воєнного періоду	36
<i>Хвостіков А. І.</i> Систематизація підходів до класифікації ризиків у стратегічному управлінні аграрних підприємств	39

Аврята А. В.,

*аспірант кафедри менеджменту, бізнесу і адміністрування,
Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна*

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Різноманітність та складність підсекторів туризму, різноманітні проблеми міських та сільських територій, включаючи обмеженість наявних фінансових можливостей, недостатню розвиненість інфраструктури, брак спеціалізованих кадрів, створюють проблеми для нарощування потенціалу та регулювання екосистеми цифрового туризму.

Як показали дослідження, важливо вивчити напрямки саме державного регулювання регіонального туризму з урахуванням впливу процесів цифровізації галузі на національному рівні; має бути сформована єдина довгострокова політика фінансування інноваційних проєктів розвитку туризму.

Процеси цифровізації, будучи одними з важливих інтеграційних інструментів, дозволять оптимізувати управління ефективністю розвитку регіонального туризму та сприятимуть підвищенню рівня керованості змін, що впроваджуються. У контексті реалізації реформ децентралізації актуальним є впровадження моделей цифровізації, що включають чотири базові складові: розумну фізичну інфраструктуру, розумну цифрову інфраструктуру, цифрові платформи, інтегровані цифрові платформи.

На загальносистемному рівні впровадження нових цифрових технологічних рішень у господарство туристично-рекреаційної території веде до скорочення витрат на обслуговування різних територіальних систем та інфраструктур, підвищення ефективності управління та рівня безпеки, збільшення швидкості всіх процесів, забезпечення їх прозорості та спостережливості, а також до підвищення якості застосування елементів збалансованого розвитку туристично-рекреаційної території, туристичної екосистеми, зростання енерго-

ефективності та скорочення негативного впливу на навколишнє середовище. Також необхідно відзначити такий ефект від цифрової трансформації як кардинальна перебудова бізнес-моделей та способів створення доданої вартості регіонального туристичного продукту.

У цьому необхідно забезпечити комплексний розвиток регіонального туризму, приділивши особливу увагу розвитку інфраструктури та цифровізації індустрії туризму. Це дозволить підвищити ефективність роботи галузі, її прозорість, скоротить транзакційні витрати і дасть низку інших позитивних ефектів, обов'язковими з яких мають бути комфорт та безпека туристів.

Окремий напрямок цифрової трансформації туризму - просування турів в мережі Інтернет через соціальні мережі, ЗМІ, регіональні структури влади, а також за допомогою окремих проєктів. Також цифровізація дозволить створити максимальну прозорість туристичного ринку.

Безумовно, виникає питання про можливі моделі дій із запуску процесів «цифрового переходу» на тих чи інших туристично-рекреаційних територіях. Вибір оптимального варіанта багато в чому залежить від цілей, які ставлять перед собою основні суб'єкти розвитку туризму, а також від стартових умов розвитку цифрових технологій у конкретному регіоні. У цьому можемо виділити як мінімум три моделі: централізовану модель, децентралізовану модель і модель локальних процесів.

Як висвітлюють проведені дослідження, незалежно від обраної моделі, впровадження цифрових технологій, таких як блокчейн, метапошукові системи, GDS тощо, веде до значних перетворень в індустрії туризму, глибоких трансформацій бізнес-процесів туристичних підприємств, змін у системах управління туризмом на всіх рівнях, включаючи стратегію розвитку регіонального туризму та відповідний тактичний інструментарій.

Перетворюються всі найкращі практики ведення бізнесу, і кожен учасник ринку проходить через переосмислення їхньої ролі та масштабів.

З'являються як проблеми, і можливості, але конкурентоспроможність всіх туристичних підприємств і напрямів різко змінилася» [1].

Інформаційні та цифрові технології у туризмі вже стали не просто трендом, а необхідністю. Відмінною особливістю тур-бізнесу в умовах цифровізації є висока значущість інформаційної складової, велика кількість та різноманітність інформаційних потоків, що супроводжується необхідністю постійної актуалізації, а також високою швидкістю обмінних інформаційних операцій між усіма суб'єктами туристичного бізнесу.

Сучасний турист вибирає напрямок не лише за наявністю визначних пам'яток, пам'яток культури, гарних пейзажів чи гастрономічних можливостей дестинації. Він також хоче знати, чи є в конкретному місці доступ до Інтернету та Wi-Fi, наскільки розвинуті можливості використання мобільних пристроїв для отримання актуальної інформації про те, що робити, де побувати і як дістатися запланованого місця (рис. 1).

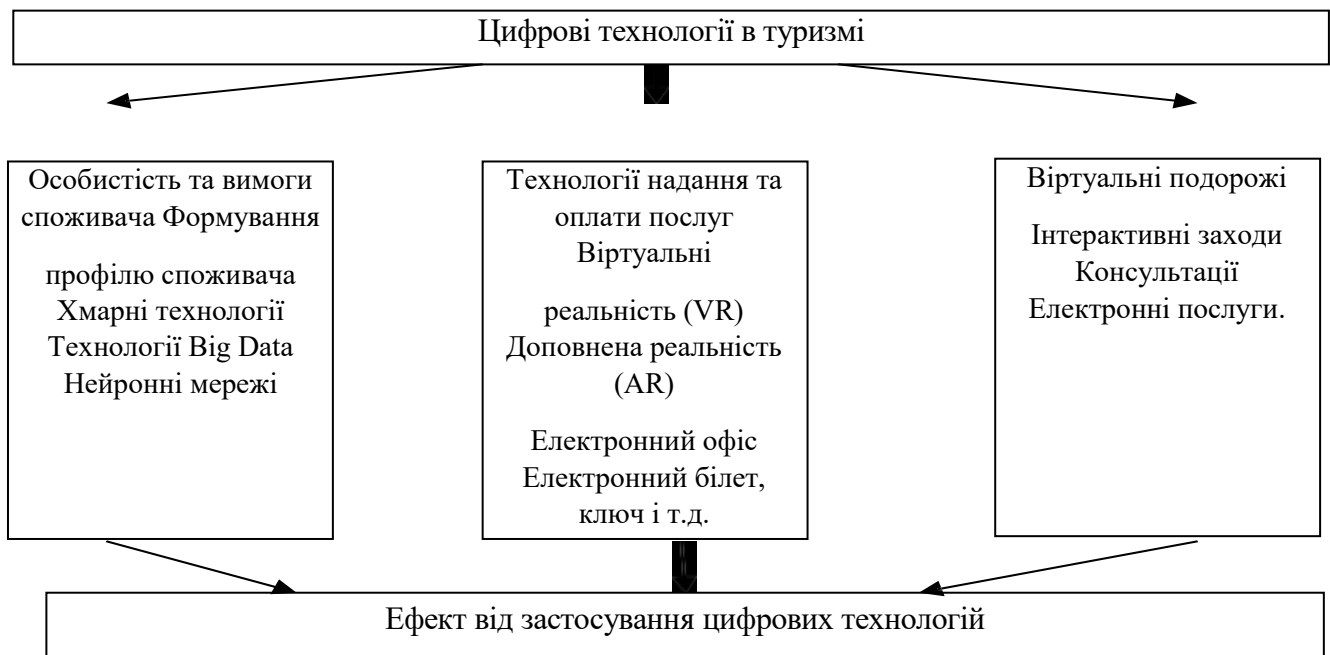

Рис. 1. Види цифрових технологій в туризмі

Таким чином, туристична дестинація повинна мати певні характеристики «розумної» території [3], такі як наявність сучасних та зручних засобів зв'язку, використання мобільних додатків для внесення елементів азарту та новизни, здатних пробудити цікавість туристів та наповнити їх перебування безліччю вражень. Таким чином, успішне функціонування індустрії туризму на сучасному етапі потребує впровадження інформаційно-комунікаційних

технологій, які можуть забезпечити конкурентоспроможність та безпеку того чи іншого туристичного продукту. Створення електронних туристських офісів дозволяє туристам оперативного отримати потрібну інформацію, придбати тур, забронювати місце у засобах розміщення, на транспорті, оформити прокат будь-якого засобу у будь-якій точці світу.

У цілому нині можна зробити висновок, що цифровізація сфери туризму позитивно відбивається на зростанні конкуренції у галузі, на орієнтації на зміни споживчої поведінки туриста й у кінцевому підсумку впливає на розвиток регіонального туризму. У той же час, цифровізація ставить керівників усіх рівнів перед серйозними викликами. Організації, які не скористаються вигодами нових цифрових інструментів, не зможуть на рівні конкурувати з тими, хто нарощує конкурентні переваги з урахуванням вимог цифровізації. Не лише окремим підприємствам галузі, а й туристським DESTINATIONAM необхідно переглянути своє стратегічне управління, модернізувати маркетингові зусилля з урахуванням можливостей мультимедійних інтерфейсів, змінити застарілі практики в сучасних умовах глобального розвитку.

Список використаних джерел

1. Buhalis D. ETourism. In Encyclopedia of Tourism Management and Marketing. Edward Elgar Publishing. 2022. P. 29.
2. Dredge D., Phi G. T. L., Mahadevan R., Meehan E., Popescu E. Digitalisation in Tourism: In- depth analysis of challenges and opportunities. Executive Agency for Small and Medium-sized Enterprises (EASME), European Commission. 2019.
3. Ammirato S., Felicetti A. M., Della Gala M., Raso C., Cozza M. Smart tourism destinations: can the destination management organizations exploit benefits of the ICTs Evidences from a multiple case study. In Working Conference on Virtual Enterprises (pp. 623–634), 2018, Springer, Cham.
4. Вдовенко Н. М., Сухомлин Л. В., Бачкір І. Г., Гнатенко І. А. Управлінські засади моделювання державних пріоритетів в інноваційній економіці: диверсифікація підприємницької діяльності та адаптування ринку. Економіка та держава. 2021. № 9. С. 19–23. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.9.19.

РОЛЬ КЛАСИЧНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ТЕОРІЙ В РОЗВИТКУ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ГАЛУЗІ

Сучасний розвиток плодово-ягідної галузі як складової аграрного сектору економіки ґрунтується на поєднанні ринкових механізмів, державного регулювання, інноваційного розвитку та принципів сталого використання ресурсів. Водночас формування сучасних підходів до функціонування аграрного ринку стало результатом тривалої еволюції економічної наукової думки, значний вплив на яку здійснили класичні економічні теорії. Саме класична школа економіки заклала методологічну основу розуміння ролі конкуренції, спеціалізації, ринкового механізму та ефективного використання ресурсів у розвитку аграрного виробництва. Представники класичної економічної теорії, зокрема Адам Сміт, Давид Рікардо та Джон Стюарт Мілль, розглядали ринок як систему, здатну до саморегуляції за умови свободи конкуренції та мінімального державного втручання. Основоположною ідеєю класичної теорії стала концепція «невидимої руки ринку», відповідно до якої індивідуальні економічні інтереси суб'єктів господарювання сприяють досягненню суспільного добробуту. Для плодово-ягідної галузі це означало формування умов для розвитку приватного підприємництва, конкуренції між виробниками та ефективного розподілу ресурсів. Важливим елементом класичної економічної теорії є концепція поділу праці та спеціалізації виробництва. У плодово-ягідній галузі ці підходи стали основою формування спеціалізованих господарств, розвитку регіональної спеціалізації та підвищення продуктивності виробництва. Завдяки спеціалізації виробники отримують можливість зосереджувати ресурси на вирощуванні окремих видів плодово-ягідної продукції, удосконалювати технології виробництва та формувати конкурентні переваги на внутрішньому й зовнішньому ринках.

Концепція порівняльних переваг Давида Рікардо також відіграла важливу роль у розвитку плодово-ягідної галузі. Згідно з цією теорією, країни та регіони повинні спеціалізуватися на виробництві тієї продукції, у якій вони мають відносні переваги. Для України це є особливо актуальним з огляду на значний потенціал виробництва плодово-ягідної продукції, включаючи виробництво органічної продукції. Використання концепції порівняльних переваг сприяє розвитку експортно орієнтованого виробництва, інтеграції у світові ринки продовольства та підвищенню конкурентоспроможності аграрного сектору. Разом із тим класичні економічні теорії не враховували повною мірою екологічних, соціальних аспектів розвитку аграрного виробництва. У сучасних умовах розвиток плодово-ягідної галузі потребує поєднання ринкових механізмів із ефективною державною підтримкою, інвестиційним забезпеченням, розвитком інноваційної інфраструктури та системи контролю якості продукції. Водночас саме класична економічна школа сформувала базові принципи функціонування аграрного ринку, які й сьогодні залишаються важливими для розвитку підприємництва та конкурентного середовища.

Особливого значення в сучасних умовах набуває питання ефективного використання ресурсного потенціалу плодово-ягідної галузі. Класичні економічні теорії розглядали землю, працю та капітал як основні фактори виробництва, від ефективності використання яких залежить результативність господарської діяльності. Для плодово-ягідного виробництва це означає необхідність раціонального використання земельних ресурсів, впровадження сучасних технологій вирощування, підвищення продуктивності праці та залучення інвестицій у розвиток галузі. У сучасному науковому дискурсі класичні економічні підходи дедалі частіше поєднуються з концепціями сталого розвитку та інноваційної економіки. Це пов'язано з тим, що плодово-ягідна галузь є не лише джерелом продовольства та економічного зростання, але й важливим елементом розвитку сільських територій, забезпечення зайнятості населення та підтримки екологічної рівноваги. У цьому контексті принципи конкуренції, економічної свободи та ефективного використання

ресурсів, закладені класичною економічною школою, залишаються актуальними, однак доповнюються сучасними підходами до екологізації виробництва, цифровізації та формування циркулярних моделей економіки. Крім того, розвиток плодово-ягідної галузі в умовах глобалізації потребує формування нових механізмів адаптації до змін міжнародного ринку, кліматичних ризиків та продовольчих викликів. Саме тому сучасна економічна наука дедалі більше орієнтується на інтеграцію класичних економічних теорій із інституційними, інноваційними та безпековими підходами. Такий підхід дозволяє формувати комплексні механізми забезпечення стійкого розвитку плодово-ягідного виробництва та підвищення його конкурентоспроможності.

Таким чином, класичні економічні теорії відіграли важливу роль у формуванні методичних засад розвитку плодово-ягідної галузі. Їхній вплив проявляється у розвитку ринкових механізмів, конкуренції, спеціалізації виробництва та ефективного використання ресурсів. Водночас сучасний розвиток плодово-ягідної галузі потребує переосмислення класичних підходів з урахуванням інноваційних, екологічних та соціально-економічних викликів, що формують нову модель сталого розвитку аграрного сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Маргасова В. Г., Вдовенко Н. М. Еволюція наукових поглядів на облік витрат і контроль собівартості продукції рослинництва. Актуальні питання у сучасній науці. 2023. № 1 (7). С. 69–79.

2. Коваль В. В., Вдовенко Н. М., Зось-Кіор М. В. Регулювання сільського розвитку для експорту органічної аграрної продукції в нових умовах розвитку міжнародної торгівлі та децентралізації. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2023. Вип. 38. С. 331–337. DOI: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/934/834>.

3. Вдовенко Н. М., Кукса І. М., Дяченко Т. О., Сірик М. В. Управління інноваційною діяльністю в умовах глобалізації міжнародної економіки та змін в безпекології і поведінці споживачів. Формування ринкових відносин в Україні. 2022. № 2 (249). С. 120–127.

Бех І. Л.,

аспірант закладу вищої освіти «Міжнародний університет фінансів»,

м. Київ, Україна

ТИПИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ В МІЖНАРОДНИХ БІЗНЕС-СТРУКТУРАХ

Організаційна поведінка, як багатовимірною науковою концепцією, охоплює широкий спектр форм і проявів взаємодії індивідів та груп у межах корпоративних структур. Її зміст визначається сукупністю соціально-психологічних, економічних, управлінських і культурних чинників, які зумовлюють специфіку поведінкових моделей.

В науковій літературі [1-3] виокремлюють представлені на рис. 1. підходів до типологізації організаційної поведінки, що дозволяють системно розглянути її сутність і механізми реалізації.

Залежно від *рівня прояву* організаційна поведінка буває:

а) індивідуальною, яка визначається особистісними характеристиками працівника (мотивацією, ставленням до праці, професійними цінностями, емоційним інтелектом) і відображає внутрішні процеси сприйняття, прийняття рішень, задоволення потреб, рівень залученості та лояльності;

б) груповою, яка формується у процесі взаємодії членів команди, ґрунтується на комунікаціях, неформальних нормах, груповій динаміці й ролях, виявляється у феноменах лідерства, конфлікту, командної ефективності та колективної ідентичності; системною, яка охоплює поведінкові дії на рівні підприємства загалом і проявляється через організаційну культуру, клімат, структуру влади, політику та управління змінами.

За *характером впливу на ефективність компанії* організаційна поведінка буває: функціональною, яка сприяє досягненню стратегічних цілей підприємства, забезпечує продуктивність, інноваційність, кооперативність, ефективні комунікації;

дисфункціональною, яка проявляється в опорі змінам, саботажах, конфліктності, плинності кадрів, професійному вигоранні та негативно впливає на стабільність та розвиток компанії.

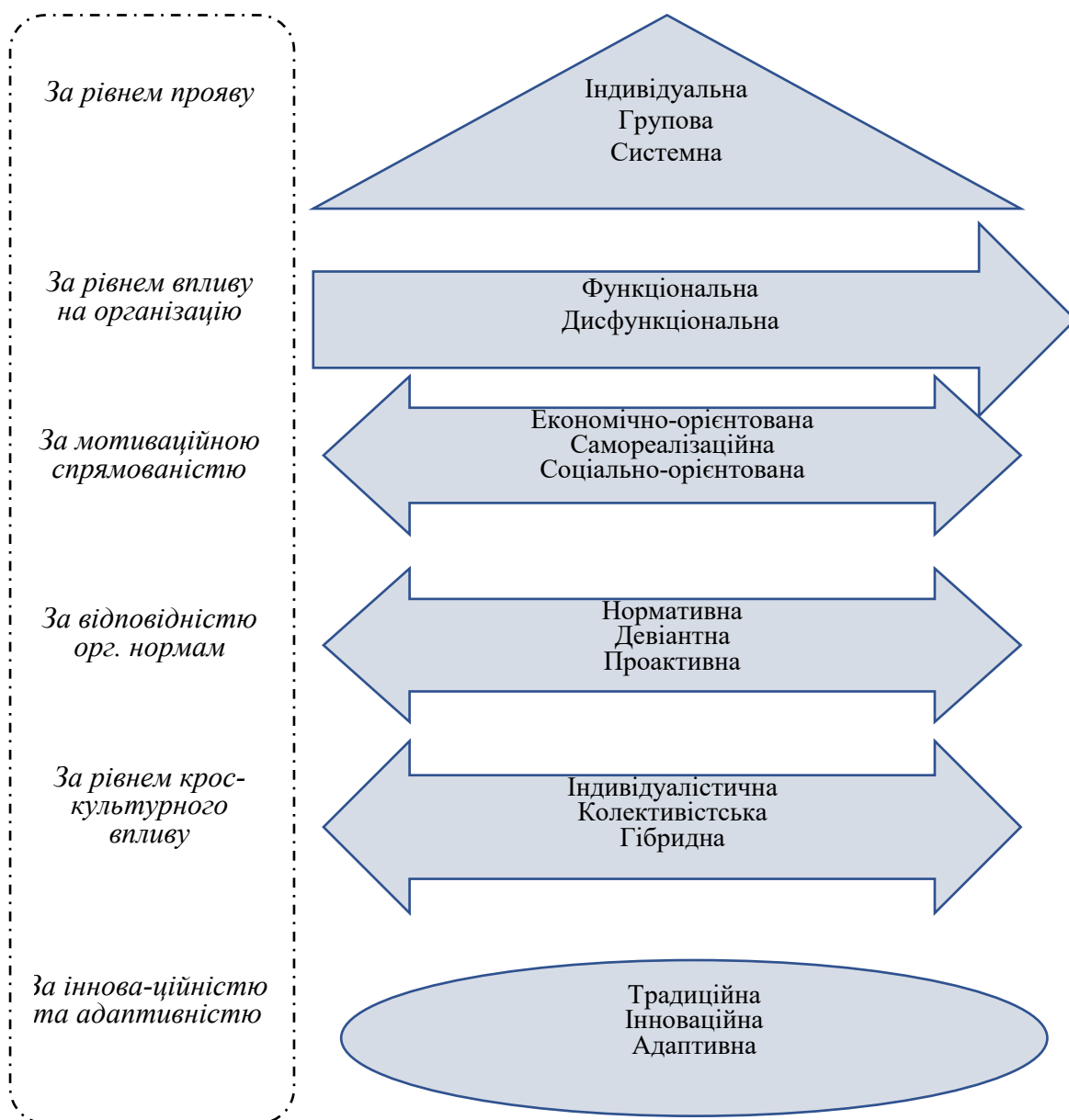

Рис. 1. Сучасні типи організаційної поведінки

Залежно від *мотиваційної спрямованості* розрізняють: економічно-орієнтовану поведінку, яка проявляється в прагненні до матеріальних благ, статусу та кар'єрного зростання; соціально-орієнтовану поведінку тобто орієнтацію на групову взаємодію, підтримку, довіру та згуртованість; самореалізаційну поведінку, яка проявляється в прагненні до творчості, розвитку компетентностей, автономії та впливу на організаційні результати.

За *ступенем відповідності організаційним нормам* розрізняють: нормативну поведінку, яка узгоджується із цінностями компанії, корпоративними кодексами та етичними стандартами; девіантну поведінку, яка передбачає відхилення від прийнятих норм через порушення трудової дисципліни, неетичні дії або зловживання владою; проактивну поведінку, яка характеризується ініціативністю, інноваційністю та прагненням до вдосконалення організаційного середовища.

За *рівнем крос-культурного впливу* виділяють: індивідуалістичну поведінку, що характерна для культур із домінуванням особистісних цілей та автономії; колективістську поведінку, орієнтовану на гармонію, співпрацю та консенсус; гібридну поведінку, що властива транснаціональним корпораціям, де поєднуються різні культурні коди й формуються універсальні стандарти корпоративної етики.

За *ступенем інноваційності та адаптаційності* розрізняють: традиційну поведінку, яка орієнтована на стабільність; інноваційну поведінку, яка спрямована на створення та впровадження нововведень; адаптивну поведінку, яка знаменується здатністю швидко змінюватися під впливом зовнішніх чинників. Тож, системна природа організаційної поведінки зумовлює взаємозв'язок між індивідуальною, груповою та системною поведінкою, які формують цілісну модель функціонування підприємства.

Таким чином, кожен із розглянутих видів організаційної поведінки виконує специфічну роль у забезпеченні організаційної ефективності, узгодженості дій працівників і реалізації стратегічних цілей компанії.

Список використаних джерел

1. Robbins S. P., Judge T. A. Organizational Behavior. 19th ed. Pearson Education Limited. 2024. 799 p.
2. Greenberg J. Behavior in Organizations. 10th ed. Pearson Education, 2011. 775 p.; Greenberg J. Managing Behavior in Organizations. 4th Edition. Pearson. 2005. 476 p.
3. Mullins L. J., Rees G. Management and Organisational Behaviour. 13 th ed. Pearson. 2023. 656 p.

Григор'єв Д. І.,
аспірант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ПІДХОДИ ДО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО РИНКУ В УМОВАХ ПРОДОВОЛЬЧИХ І ЕКОНОМІЧНИХ ВИКЛИКІВ

Регулювання аграрного ринку в умовах продовольчих і економічних викликів базується на низці підходів, які забезпечують збалансований розвиток агропродовольчих систем. Державне регулювання відіграє роль у забезпеченні стабільності аграрних ринків в умовах економічних викликів. Це може включати заходи з підтримки внутрішнього виробництва шляхом субсидування, кредитування, а також стимулювання інноваційних технологій у сільському господарстві. Важливим є також створення механізмів стабілізації цін на аграрну продукцію, зокрема через регулювання пропозиції та попиту, що зменшить коливання на ринку. У контексті продовольчих викликів важливу роль відіграє продовольча безпека. Це потребує розширення власної продовольчої бази, підвищення продуктивності аграрних підприємств і використання принципів агрономії, яка орієнтована на довготривале використання природних ресурсів. При цьому в періоди економічних викликів надзвичайно важливо застосовувати антикризові заходи, що спрямовані на зменшення негативних наслідків для аграрного сектору. Це включає підтримку аграрного експорту, диверсифікацію каналів збуту продукції, а також розширення доступу до нових ринків через торговельні угоди.

Ефективне регулювання аграрного ринку в умовах продовольчих і економічних викликів має ґрунтуватися на принципах глобальної інтеграції та місцевих особливостях розвитку агропродовольчих систем. Міжнародна співпраця та інтеграція в глобальні ланцюги поставок продовольства стають необхідними умовами для мінімізації ризиків, пов'язаних з продовольчою нестачею. Уряди країн повинні розробляти політику, яка сприяє розширенню

експортних можливостей та зниженню бар'єрів для міжнародної торгівлі, з одночасним захистом внутрішнього ринку від надмірної залежності від зовнішніх джерел. Вирішення продовольчих та економічних викликів можливе через впровадження інноваційних інструментів регулювання, зокрема цифрових технологій для покращення прогнозування врожаїв, моніторингу цін та управління ризиками в умовах економічних викликів.

Такі інновації можуть допомогти урядам і приватному сектору швидше реагувати на зміни в ринковій кон'юнктурі, зокрема на продовольчі кризи.

Базовим елементом регулювання є соціальний аспект аграрного ринку. Це включає забезпечення гідних умов праці в аграрному секторі, стимулювання розвитку фермерських господарств та малих підприємств, а також підтримку зайнятості населення в сільських регіонах. Соціальна стабільність у цих регіонах сприяє економічній безпеці, а також забезпеченню продовольчої безпеки, зменшуючи залежність від імпортованих продовольчих ресурсів.

Таким чином, ефективне регулювання аграрного ринку в умовах продовольчих і економічних викликів передбачає застосування комплексних підходів, що охоплюють макроекономічні, соціальні та технологічні аспекти. Вказане дозволить створити гнучкі до криз агропродовольчі системи, здатні швидко адаптуватися до змін, зберігаючи при цьому конкурентоспроможність на глобальному ринку.

Список використаних джерел

1. Шарило Ю. Є., Вдовенко Н. М., Боярчук С. В., Герасимчук В. В., Коновалов Р. І. Інструментарій регулювання ринку кормів у контексті забезпечення конкурентоспроможності та розвитку сільських територій. Економічний аналіз. 2022. Т. 32. № 2. С. 216–227.

2. Талавиря М. П., Костюк Т. О. Продовольча безпека в умовах сучасних економічних викликів. Економічні науки: збірник наукових праць Луцького національного технічного університету. Серія: Регіональна економіка. Вип. 18 (71). 2021. С. 203–214. DOI: [https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18\(71\)-22](https://doi.org/10.36910/2707-6296-2021-18(71)-22).

Глушков О. А.,

кандидат технічних наук, доцент, директор Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж нафтогазових технологій, інженерії та інфраструктури сервісу Одеського національного технологічного університету», м. Одеса, Україна

СТРУКТУРА МЕХАНІЗМУ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЛАНЦЮГІВ СТВОРЕННЯ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ У ТВАРИННИЦТВІ

Структура механізму вдосконалення ланцюгів створення доданої вартості у тваринництві та його переробці охоплює систему взаємопов'язаних елементів, які забезпечують цілеспрямовану трансформацію та модернізацію всіх ланок агропродовольчого ланцюга – від вирощування тварин до реалізації готової продукції споживачам, що відображає логіку управління процесами створення доданої вартості, враховуючи як внутрішньогалузеві особливості, так і зовнішньоекономічні виклики. Структурна модель механізму включає шість взаємопов'язаних блоків (цільовий блок, суб'єктно-об'єктний блок, функціональний блок, інструментальний блок, інституційний блок, результативно-оцінювальний блок) кожен із яких виконує специфічні функції, спрямовані на забезпечення системного розвитку галузі (рис. 1).

Цільовий блок визначає стратегічні орієнтири функціонування механізму та окреслює його ключові завдання, серед яких: забезпечення сталого розвитку тваринницької галузі шляхом реалізації принципів горизонтальної та вертикальної інтеграції; підвищення частки доданої вартості, що залишається на рівні виробника; сприяння інклюзивному розвитку через залучення малих і середніх суб'єктів господарювання; стимулювання інноваційної активності у сфері виробництва й переробки продукції тваринництва; розширення присутності вітчизняної тваринницької продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках. Цільовий блок формує концептуальну основу функціонування механізму та окреслює очікувані результати, на досягнення яких спрямовано діяльність усіх учасників ЛДВ.

Механізм вдосконалення ланцюгів створення доданої вартості у тваринництві та його переробці									
Цільовий блок	Мета: забезпечення сталого розвитку галузі через інтеграцію виробничих, переробних та збутових ланок, підвищення конкурентоспроможності продукції, стимулювання інноваційної діяльності, створення сприятливих умов для залучення малих та середніх виробників, а також розширення присутності на внутрішніх і зовнішніх ринках.								
Суб'єктно-об'єктний блок	Суб'єкти первинні виробники (фермери, аграрні компанії), підприємства переробної промисловості, логістичні й торговельні оператори, державні та муніципальні органи управління, наукові установи, освітні заклади, фінансові структури та інвестори, кінцеві споживачі. Об'єкти управління охоплюють матеріальні, фінансові, технологічні, інформаційні та людські ресурси.								
Функціональний блок	<ul style="list-style-type: none"> • Стратегічне та оперативне планування діяльності учасників ланцюгів доданої вартості; • Організація виробничо-логістичних процесів; • Координація взаємодії між суб'єктами різних рівнів; • Моніторинг економічних і технологічних параметрів; • Контроль якості продукції та дотримання стандартів; • Державне і приватне регулювання; • Формування мотиваційного середовища для впровадження інновацій. 								
Інструментальний блок	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 5px;">Економічні: податкові пільги, дотації, гарантії, фінансові стимули</td> <td style="padding: 5px;">Організаційні: створення кластерів, агрохолдингів, кооперативів</td> <td style="padding: 5px;">Нормативно-правові: державні стандарти, угоди, вимоги сертифікації</td> </tr> <tr> <td colspan="2" style="padding: 5px;">Технологічні: інновації, біозахист, автоматизовані системи випробництва</td> <td style="padding: 5px;">Інформаційні: цифрові інструменти моніторингу, аналітичні платформи, блокчейн</td> </tr> </table>	Економічні: податкові пільги, дотації, гарантії, фінансові стимули	Організаційні: створення кластерів, агрохолдингів, кооперативів	Нормативно-правові: державні стандарти, угоди, вимоги сертифікації	Технологічні: інновації, біозахист, автоматизовані системи випробництва		Інформаційні: цифрові інструменти моніторингу, аналітичні платформи, блокчейн		
Економічні: податкові пільги, дотації, гарантії, фінансові стимули	Організаційні: створення кластерів, агрохолдингів, кооперативів	Нормативно-правові: державні стандарти, угоди, вимоги сертифікації							
Технологічні: інновації, біозахист, автоматизовані системи випробництва		Інформаційні: цифрові інструменти моніторингу, аналітичні платформи, блокчейн							
Інституційний блок	<table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="padding: 5px;">Національні і галузеві програми розвитку</td> <td rowspan="2" style="padding: 5px; text-align: center;">Нормативно-правове і організаційне середовище</td> <td style="padding: 5px;">Стандарти якості і безпеки продукції</td> </tr> <tr> <td style="padding: 5px;">Чинне законодавство у сфері аграрної політики</td> <td style="padding: 5px;">Міжнародні зобов'язання України</td> </tr> <tr> <td colspan="3" style="padding: 5px; text-align: center;">Інститути аграрної дорадчої підтримки, бізнес-асоціації, профільні агентства</td> </tr> </table>	Національні і галузеві програми розвитку	Нормативно-правове і організаційне середовище	Стандарти якості і безпеки продукції	Чинне законодавство у сфері аграрної політики	Міжнародні зобов'язання України	Інститути аграрної дорадчої підтримки, бізнес-асоціації, профільні агентства		
Національні і галузеві програми розвитку	Нормативно-правове і організаційне середовище	Стандарти якості і безпеки продукції							
Чинне законодавство у сфері аграрної політики		Міжнародні зобов'язання України							
Інститути аграрної дорадчої підтримки, бізнес-асоціації, профільні агентства									
Результативно-оцінювальний блок	<ul style="list-style-type: none"> • Частка доданої вартості, сформованої в межах країни; • Прибутковість і рентабельність виробництва; • Ступінь локалізації переробки; • Рівень зайнятості в сільських громадах; • Обсяги експорту продукції тваринництва; • Рівень продовольчої безпеки держави; • Інноваційна активність учасників ланцюгів доданої вартості. 								

Рис. 1. Структура механізму вдосконалення ЛДВ

Суб'єктно-об'єктний блок передбачає ідентифікацію основних суб'єктів та об'єктів управлінського впливу в межах ЛДВ. До суб'єктів належать:

виробники сільськогосподарської продукції (зокрема фермерські та корпоративні господарства); підприємства переробної промисловості; логістичні та торговельні оператори; органи державної та місцевої влади; науково-освітні установи; фінансові організації, інвестори; кінцеві споживачі. Об'єктами управління виступають матеріальні, фінансові, інформаційні, технологічні та людські ресурси, які забезпечують ефективну трансформацію сировини у високоякісну продукцію з доданою вартістю.

Функціональний блок акумулює управлінські функції, що реалізуються в межах механізму вдосконалення ланцюгів доданої вартості.

Серед управлінських функцій основними є стратегічне та оперативне планування діяльності учасників ЛДВ; організація виробничих, переробних і логістичних процесів; координація взаємодії між суб'єктами різних рівнів та сфер діяльності; моніторинг економічних, технологічних і соціальних показників; контроль якості продукції та дотримання вимог стандартів; регуляторний вплив з боку держави та недержавних інституцій; формування мотиваційних механізмів, спрямованих на впровадження інноваційних рішень.

Інструментальний блок забезпечує інструментальну базу для реалізації функцій механізму, який включає: економічні інструменти (податкові стимули, дотації, пільгове кредитування, фінансові гарантії); організаційні інструменти (агропромислові кластери, кооперативи, інтеграційні структури); інформаційні інструменти (цифрові платформи агромоніторингу, блокчейн-системи, аналітичні модулі); нормативно-правові інструменти (державні стандарти, вимоги сертифікації, міжнародні угоди); технологічні інструменти (інновації у сфері годівлі, автоматизовані виробничі системи, засоби біозахисту). Інструментальний блок є основою для прийняття ефективних управлінських рішень та забезпечення синергії між окремими компонентами механізму.

Інституційний блок охоплює нормативно-правові та організаційні засади функціонування механізму, до його складу входять: державні та галузеві програми підтримки агропромислового комплексу; чинне законодавство у сфері сільського господарства та харчової безпеки; національні стандарти

якості продукції; міжнародні зобов'язання України, зокрема в межах угод з ЄС та СОТ; інститути аграрної дорадчої служби, галузеві асоціації та профільні агенції. Формування ефективного інституційного середовища є запорукою реалізації потенціалу ЛДВ і сприяє їхній стабільності та прозорості.

Результативно-оцінювальний блок акумулює систему показників, які дозволяють здійснювати оцінку результативності та ефективності функціонування ЛДВ, де ключовими індикаторами є: частка доданої вартості, що створюється на території країни; показники рентабельності та прибутковості виробництва; рівень локалізації переробки продукції; динаміка зайнятості населення у сільських громадах; обсяги експорту продукції тваринництва; рівень продовольчої безпеки держави; показники інноваційної активності учасників ланцюгів. Систематичний моніторинг зазначених показників забезпечує ефективний зворотний зв'язок, дозволяючи своєчасно адаптувати управлінські рішення до змін зовнішнього та внутрішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Демиденко Л. М. Організаційно-економічні напрями інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2016. Вип. 20. Ч. 1. С. 72–75.

2. Танклевська Н. С., Кириченко Н. В. Активізація та ефективність впровадження інновацій аграрними підприємствами: монографія. Херсон: Гринь Д. С. 2015. 216 с.

3. Popova O., Koval V., Vdovenko N., Sedikova I., Nesenenko P., Mikhno I. Environmental footprinting of agri-food products traded in the European market. *Frontiers in Environmental Science*. Vol. 10. 2022.

4. Вдовенко Н. М., Коробова Н. М., Зось-Кіор М. В., Коваль В. В. Еволюція теоретичних засад регулювання експорту-імпорту аграрної продукції в умовах децентралізації для виходу на міжнародний ринок. Академічні візії. Вип. 23. [Електронне видання]. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10008533>.

Катюк О. І.

*аспірант кафедри глобальної економіки,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна*

**ПРОБЛЕМАТИКА МОНІТОРИНГУ ТОРГІВЛІ
АГРОПРОДОВОЛЬЧОЮ ПРОДУКЦІЄЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Моніторинг торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та Європейським Союзом в умовах воєнного стану набуває особливого наукового і прикладного значення, оскільки йдеться не лише про фіксацію обсягів експорту та імпорту, а про комплексне відстеження структурних змін у зовнішньоекономічних зв'язках, логістичних маршрутах, регуляторних режимах і ризиках продовольчої безпеки. До повномасштабної війни аграрна торгівля України з ЄС розвивалася переважно в рамках ПВЗВТ, де інструментами аналізу були тарифні квоти, митні ставки, товарна структура експорту та відповідність санітарним і фітосанітарним вимогам. Однак після 2022 року така система моніторингу виявилася недостатньою, оскільки предметом спостереження стали не лише торговельні потоки як такі, а й здатність аграрного сектору функціонувати в умовах воєнних руйнувань, блокування портів, переорієнтації маршрутів, зростання логістичних витрат, зміни регуляторного режиму ЄС та політизації доступу української продукції на європейський ринок. Саме тому проблематика моніторингу має розглядатися як міждисциплінарна, а саме поєднувати економіку міжнародної торгівлі, аграрну політику, логістику, митне адміністрування, ціновий аналіз, ризик-менеджмент і елементи продовольчої безпеки.

Аграрний експорт України у період воєнного стану став одним із стабілізаторів української економіки, але водночас опинився під впливом системних обмежень. Серед основних викликів для аграрного експорту слід виділяти скорочення виробничого потенціалу, руйнування логістичної та

транспортної інфраструктури, обмеженість фінансових ресурсів, зміну попиту, зростання макроекономічних ризиків і втрату частини традиційних каналів збуту; особливо важливим є те, що до війни морські перевезення забезпечували майже 95 % аграрного експорту, що робить будь-яке порушення портової інфраструктури критичним для статистичної та аналітичної інтерпретації торговельних даних [1]. В даному контексті моніторинг не може обмежуватися річними або кварталними показниками експорту, оскільки такі агреговані дані приховують зміну каналів постачання, затримки на кордонах, сезонність експорту зернових та олійних культур, а також відмінність між фактичним експортом, транзитом через країни ЄС і тимчасовим накопиченням товарів на прикордонних територіях. Складність воєнного періоду полягає у тому, що ЄС із важливого торговельного партнера перетворився на ключовий простір переорієнтації українських агропродовольчих потоків. Концентрація партнерства з ЄС має подвійний ефект для моніторингу: з одного боку, вона спрощує фокусування аналітичної уваги на одному великому регіональному ринку; з іншого боку, вона підвищує залежність України від регуляторних рішень ЄС, політичної позиції окремих держав-членів, пропускну здатності сухопутних і річкових маршрутів, а також від внутрішньоевропейської реакції на зростання імпорту української продукції [2].

Важливою проблемою моніторингу є розмежування експорту до ЄС як кінцевого ринку споживання та експорту через ЄС як транзитного простору. У довоєнний період значна частина агроекспорту постачалася через морські порти до країн Азії, Африки та Близького Сходу. Після блокування чорноморських маршрутів значна частина потоків була переорієнтована через західний кордон, дунайські порти, залізничні та автомобільні коридори. Це означає, що традиційна митна статистика може не повністю відображати економічну природу торговельного потоку: товар, який фізично перетнув кордон із Польщею, Румунією, Словаччиною чи Угорщиною, не завжди призначався для кінцевого споживання на ринку цих країн [3]. Для моніторингу

постає необхідність поєднувати митну статистику з транспортною статистикою, пропускну здатність прикордонних пунктів.

Окремий блок проблем пов'язаний із тимчасовими автономними торговельними заходами ЄС, запровадженими для підтримки України. З одного боку, скасування мит і квот стало важливим інструментом підтримки українського експорту в умовах війни; з іншого боку, воно змінило саму логіку моніторингу, оскільки порівняння довоєнних і воєнних періодів стало неможливим без урахування зміни торговельного режиму. Моніторинг агропродовольчої торгівлі перестає бути лише статистичним завданням і стає елементом торговельної політики: від точності, оперативності та інтерпретації даних залежить, чи будуть застосовані обмежувальні механізми, як вони вплинуть на українських експортерів і чи не створять вони нові асиметрії у доступі до ринку ЄС. Не менш суттєвою є проблема товарної структури. Український агропродовольчий експорт до ЄС значною мірою зберігає сировинну орієнтацію, що ускладнює оцінку якісних змін у торгівлі. Якщо моніторинг фіксує лише зростання вартісних обсягів експорту, він може не показувати, чи відбувається перехід до продукції з вищою доданою вартістю, чи Україна залишається переважно постачальником зернових, олійних культур і напівсировинних товарів [3]. Ефективний моніторинг повинен містити не лише показники за кодами УКТ ЗЕД, а й індикатори частки продукції з доданою вартістю, глибини переробки, диверсифікації ринків, частки готової харчової продукції, а також співвідношення між масовим і вартісним виміром експорту.

Ціновий аспект моніторингу є ще однією проблемою оскільки війна порушила стабільність взаємозв'язків між українськими, європейськими та світовими цінами на аграрну продукцію. Після початку вторгнення довгостроковий зв'язок між цінами на кукурудзу в Україні та ЄС послабився, тоді як короткострокова передача цінових імпульсів між Україною та країнами Східної Європи посилилася.

Складність полягає у тому, що воєнний стан суттєво погіршує якість статистичних даних. Частина виробничих територій окупована або замінована, частина підприємств релокована, деякі логістичні маршрути функціонують нерегулярно, а офіційні дані можуть публікуватися із затримкою або в агрегованому вигляді з міркувань безпеки. Моніторинг українсько-європейської агропродовольчої торгівлі не може бути ізольований від глобальних ринків зерна, олійних культур, рослинних олій і кормової сировини. Якщо український експорт зменшується або змінює маршрути, це впливає не лише на ЄС, а й на країни-імпортери за межами Європи, на світові ціни, продовольчу доступність і баланс між регіональними ринками. Відповідно, моніторинг має враховувати не тільки двосторонню статистику Україна та ЄС, а й ефекти витіснення, перенаправлення потоків, зміну конкурентних позицій інших експортерів та вплив на країни, які традиційно залежали від українського зерна.

Отже, проблематика моніторингу торгівлі агропродовольчою продукцією між Україною та ЄС в умовах воєнного стану полягає у необхідності переходу від описового обліку торговельних потоків до комплексної системи аналітичного спостереження. Саме такий підхід дозволяє розглядати моніторинг не як технічну процедуру збирання статистики, а як науково обґрунтований інструмент оцінювання стійкості, ефективності та перспектив розвитку агропродовольчої торгівлі України в умовах воєнного стану та європейської інтеграції.

Список використаних джерел:

1. Пітель Н. Я. Аграрний експорт України в умовах війни. Економіка та управління АПК. 2023 № 2. С. 45-56. DOI: 10.33245/2310-9262-2023-185-2-45-56
2. Духницький Б. Зміни аграрної торгівлі України з Євросоюзом в умовах війни. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 1. С. 135–139.
3. Козак О., Грищенко О. Торгівля агропродовольчою продукцією з вищою доданою вартістю між Україною та Європейським Союзом. Вісник Хмельницького національного університету. 2024. № 5. С. 484–490. DOI: <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-334-73>.

Коваленко Д. О.,

аспірант кафедри економіки та бізнесу,

Державний біотехнологічний університет, м. Харків, Україна

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ У СИСТЕМІ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Традиційно ризик у наукових дослідженнях розглядається як економічна категорія, що пов'язана з імовірністю виникнення відхилень від очікуваних результатів діяльності та можливістю настання втрат. Такий підхід сформувався в межах класичної економічної теорії та отримав подальший розвиток у фінансових і управлінських дослідженнях, де ризик трактується як вимірювана невизначеність, що може бути врахована у процесі прийняття рішень через відповідні методи оцінювання [1].

У цій логіці основним є припущення про можливість ідентифікації потенційних подій, визначення їх імовірності та оцінювання наслідків, що створює підґрунтя для використання кількісних інструментів аналізу.

У дослідженнях українських учених ризик здебільшого конкретизується через особливості функціонування підприємств, передусім аграрного сектору, що дозволяє деталізувати його прояви, однак зберігає загальну логіку його трактування. Так, Н. Кириченко та Л. Алещенко підкреслюють, що ризики аграрних підприємств формуються під впливом комплексу природно-кліматичних, економічних і організаційних факторів, що обумовлює необхідність їх класифікації за відповідними ознаками [2].

Подібного підходу дотримується й Н. Мазур, яка розглядає класифікацію ризиків як інструмент їх систематизації, що дозволяє структурувати різні прояви невизначеності у діяльності підприємства [3].

У роботах, представлених у збірниках ОНЕУ та інших наукових виданнях, ризики також аналізуються через їх поділ на окремі групи залежно від джерела

або сфери прояву, що дозволяє деталізувати їх структуру, але не змінює підходу до їх інтерпретації як відносно самостійних явищ.

Подальший розвиток досліджень пов'язаний із включенням ризику у систему стратегічного управління підприємством. Зокрема, С. Руденко, О. Гіржева, Н. Рижикова та О. Накісько розглядають ризик-менеджмент як складову антикризового стратегічного управління аграрних підприємств, підкреслюючи необхідність врахування ризиків у процесі формування стратегічних рішень [4]. У роботах, присвячених розвитку економічних систем та управлінню ризиками в аграрній сфері, зокрема у дослідженнях, представлених у виданнях НААН та профільних економічних журналах, акцентується увага на необхідності формування комплексних підходів до управління ризиками, що враховують як внутрішні, так і зовнішні загрози функціонування підприємств. Аналогічна позиція простежується у працях, присвячених стратегічному розвитку аграрних підприємств, де ризик розглядається як фактор, що впливає на стійкість їх функціонування та потребує інтеграції у систему стратегічного планування.

Водночас у більшості зазначених досліджень ризик зберігає статус об'єкта, що підлягає ідентифікації, класифікації та подальшому врахуванню у процесі прийняття рішень. Навіть у випадках, коли він розглядається у контексті стратегічного управління, основна увага приділяється розробці інструментів його оцінювання або мінімізації, тоді як питання його ролі у формуванні самої структури управлінських рішень залишається недостатньо розкритим. Це проявляється, зокрема, у прагненні до деталізації видів ризиків без урахування того, що їх прояви можуть змінюватися залежно від умов функціонування підприємства та взаємодії факторів.

Аналіз представлених підходів дозволяє встановити, що існуючі трактування ризику зосереджені переважно на його зовнішніх проявах, що обмежує можливості їх використання у стратегічному управлінні. Ризик у таких підходах виступає як фактор, що впливає на результати діяльності, але не розглядається як елемент, що визначає сам процес формування управлінських

рішень. У результаті виникає необхідність переосмислення його сутності з урахуванням специфіки аграрного сектору, де характер ризику визначається не лише окремими факторами, але й їх взаємодією, часовою динамікою та залежністю від попередньо прийнятих рішень.

У ситуаціях, де середовище характеризується нестабільністю, фрагментованістю та взаємозалежністю факторів, ризик не може бути зведений до набору окремих подій або відхилень від прогнозованих параметрів. Як зазначає вчений Г. Саймон, процес прийняття рішень відбувається в умовах обмеженої раціональності, що унеможливорює повний перебір альтернатив і точне оцінювання їх наслідків [5]. У такій ситуації ризик втрачає статус параметра, що підлягає точному вимірюванню, і набуває характеру невизначеності, яка супроводжує сам процес формування рішень.

У сучасних підходах до управління ризиками спостерігається розширення трактування цієї категорії. Зокрема, у концепціях корпоративного ризик-менеджменту (ERM) ризик розглядається як фактор, що впливає на досягнення стратегічних цілей підприємства, а управління ризиками інтегрується у систему стратегічного управління [4].

Водночас навіть у цих підходах зберігається орієнтація на ідентифікацію, класифікацію та оцінювання ризиків як відносно самостійних елементів.

Аналіз досліджень українських учених свідчить про намагання адаптувати загальнотеоретичні підходи до специфіки аграрного сектору. Так, у роботах Н. Кириченко та Л. Алещенко ризики аграрних підприємств класифікуються з урахуванням особливостей їх функціонування, зокрема залежності від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва та ринкової нестабільності [2]. Подібний підхід дозволяє деталізувати джерела ризиків, однак зберігає їх розгляд як окремих категорій, що можуть бути систематизовані у межах певної класифікаційної моделі.

Перехід до визначення функціонального змісту ризику дозволяє поглибити розуміння ролі, яку він відіграє у процесі формування та реалізації

управлінських рішень. Ризик виконує низку взаємопов'язаних функцій, що проявляються на різних етапах стратегічного управління (рис. 1).

Передусім ризик виконує функцію обмеження, визначаючи межі можливих управлінських дій. Частина стратегічних альтернатив не реалізується не через їх економічну неефективність, а через невідповідність умовам, у яких функціонує підприємство, або через високий рівень невизначеності щодо результатів їх реалізації. У аграрному секторі це проявляється через необхідність врахування природно-кліматичних умов, ресурсних обмежень та нестабільності ринку, що звужує спектр можливих рішень і формує рамки стратегічного вибору.

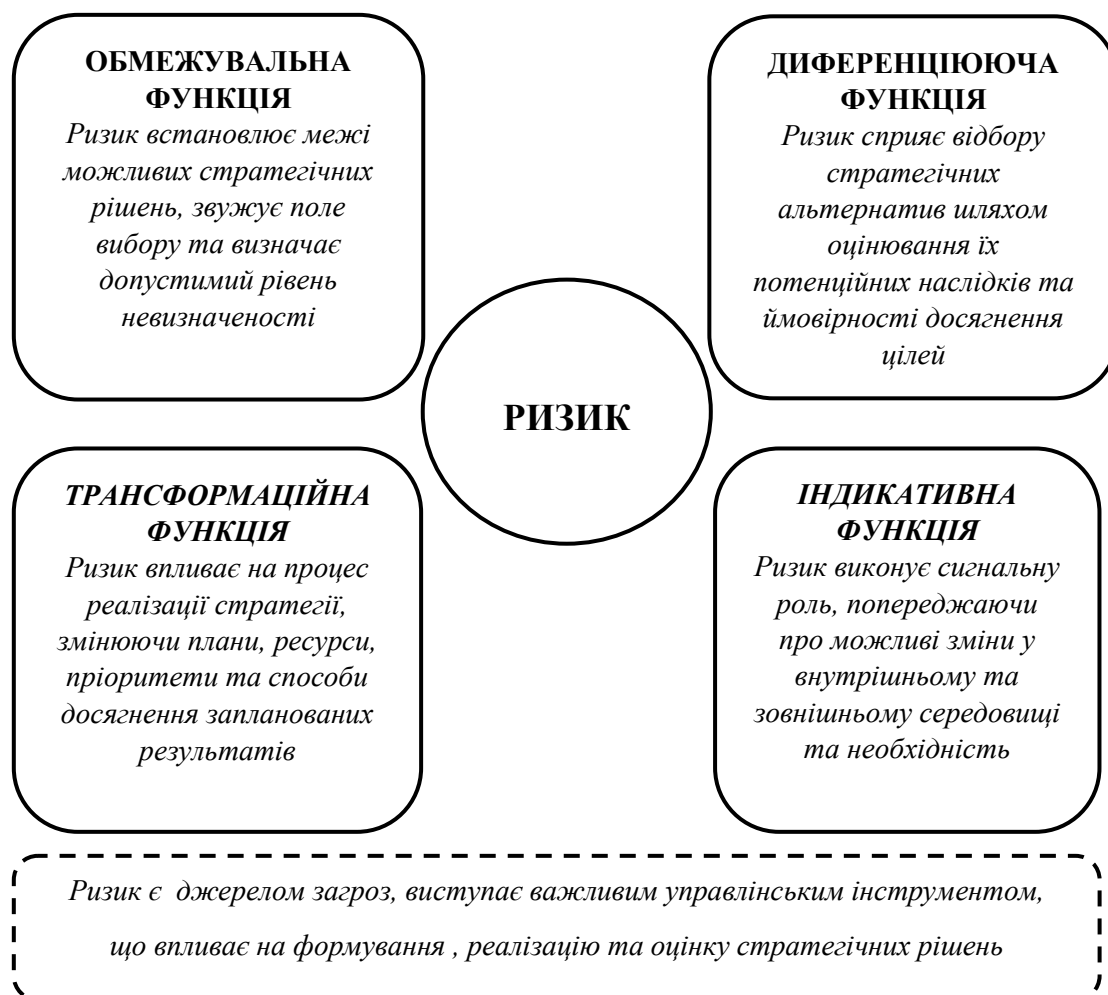

Рис. 1. Функції ризику в системі стратегічного управління аграрних підприємств

Другою важливою функцією є функція диференціації, що полягає у тому, що ризик по-різному впливає на альтернативні варіанти розвитку підприємства. У результаті однакові за очікуваними результатами рішення можуть мати різний рівень прийнятності залежно від ступеня невизначеності, що їх супроводжує. Це означає, що ризик виступає критерієм відбору стратегічних альтернатив, змінюючи пріоритети у процесі прийняття рішень.

Таким чином, ризик також виконує функцію трансформації, оскільки часто змінює характер реалізації прийнятих рішень. У процесі функціонування підприємства зовнішні та внутрішні умови змінюються, що призводить до необхідності адаптації стратегії або її окремих елементів. У цьому випадку ризик виступає механізмом, через який відбувається коригування стратегічних дій відповідно до нових умов.

Список використаних джерел

1. Knight F. H. Risk, Uncertainty and Profit. Boston: Houghton Mifflin. 1921. 381 p.
2. Кириченко Н. В., Алещенко Л. М. Теоретичні основи та класифікація ризиків з урахуванням особливостей функціонування підприємств аграрного сектору. Економіка та суспільство. 2021. № 25. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-55>
3. Мазур Н. А. Класифікація ризиків аграрного підприємства для цілей бухгалтерського обліку. Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. № 2. С. 1264–1268. URL: <http://global-national.in.ua/archive/2-2014/259.pdf>
4. Руденко С. В., Гіржева О. М., Рижикова Н. В., Накісько О. О. Ризик-менеджмент у системі антикризового стратегічного управління аграрних підприємств. Modeling the Development of the Economic Systems. 2023. № 3. С. 155–162. URL: <https://doi.org/10.31891/mdes/2023-9-21>.
5. Simon H. A. Administrative Behavior: A Study of Decision-Making Processes in Administrative Organization. New York: Macmillan. 1947. 259 p.

Кириченко Ю. В.,
молодший науковий співробітник,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
м. Київ, Україна

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ ВИКЛИКІВ

Розвиток сільських територій України відбувається в умовах надзвичайних економічних, фінансових та соціальних викликів, що пов'язані з воєнним станом, поглибленням міжрегіональних диспропорцій, демографічними проблемами та необхідністю повоєнного відновлення. За таких умов особливого значення набуває вдосконалення економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій на основі цифровізації управлінських процесів. Цифрові інструменти дозволяють підвищити ефективність управління ресурсами, забезпечити прозорість фінансування та посилити адаптивність територіальних громад до сучасних викликів.

У сучасних умовах цифровізація виступає одним із чинників трансформації системи публічного управління та формування нової моделі взаємодії між державою, громадами та суб'єктами господарювання. Використання цифрових платформ, автоматизованих систем моніторингу та аналітичних інструментів сприяє підвищенню оперативності прийняття управлінських рішень, зниженню адміністративних витрат і мінімізації дублювання проєктів розвитку територій. Особливу роль у процесі цифровізації економічного механізму державної підтримки відіграє впровадження цифрових екосистем управління публічними інвестиціями. Одним із прикладів є система DREAM (Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management), яка забезпечує формування єдиного інформаційного простору для управління проєктами відновлення територій, моніторингу використання фінансових ресурсів і координації взаємодії між державою, громадами й міжнародними установами. Використання таких платформ сприяє підвищенню

прозорості розподілу ресурсів та ефективності реалізації програм територіального розвитку. Важливим напрямом цифровізації є впровадження принципів data-driven policy, що передбачає прийняття управлінських рішень на основі аналізу даних. Такий підхід дозволяє оцінювати ефективність реалізації стратегій розвитку територій, здійснювати прогнозування ризиків і формувати механізми державної підтримки в умовах нестабільності. Систематизацію основних цифрових інструментів економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Цифрові інструменти економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій

Цифровий інструмент	Функціональне призначення	Очікуваний результат
Цифрові платформи управління	Координація проєктів та програм розвитку	Підвищення прозорості управління
Електронний документообіг	Автоматизація адміністративних процедур	Скорочення часу обробки інформації
Аналітичні системи моніторингу	Оцінка ефективності програм	Підвищення якості управлінських рішень
GIS-технології	Просторовий аналіз розвитку територій	Оптимізація планування територій
DREAM	Управління проєктами відновлення	Контроль використання фінансових ресурсів
Big Data та AI-аналітика	Прогнозування ризиків та потреб громад	Формування політики економічного розвитку

Разом із перевагами цифровізації існують і певні проблеми її впровадження. Серед основних викликів слід виокремити нерівномірний рівень цифрової інфраструктури територій, обмеженість фінансових ресурсів громад, недостатній рівень цифрових компетентностей населення та кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування.

Водночас подолання зазначених проблем є необхідною передумовою забезпечення сталого розвитку сільських територій та підвищення ефективності державної підтримки.

Крім того, важливим напрямом удосконалення економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій є інтеграція цифрових технологій у систему стратегічного управління громадами. Використання цифрових платформ та аналітичних систем дозволяє підвищити ефективність

моніторингу реалізації програм розвитку територій, забезпечити оперативність управлінських рішень та посилити прозорість використання фінансових ресурсів.

Важливе значення має також застосування цифрових інструментів для залучення міжнародної технічної допомоги та координації проєктів відновлення територій. Наявність єдиних цифрових систем управління сприяє підвищенню довіри міжнародних партнерів, забезпечує відкритість інформації та покращує взаємодію між державою, громадами й донорами. Водночас ефективність цифровізації значною мірою залежить від рівня цифрової інфраструктури територій та цифрових компетентностей працівників органів місцевого самоврядування. Тому розвиток цифрового середовища громад є необхідною умовою забезпечення їх сталого та збалансованого розвитку в умовах надзвичайних викликів.

Таким чином, цифровізація економічного механізму державної підтримки розвитку сільських територій формує нову модель управління територіальним розвитком, орієнтовану на використання відкритих даних, цифрових платформ та аналітичних інструментів. Це сприяє підвищенню ефективності управління, прозорості фінансових процесів та адаптивності територіальних громад до надзвичайних викликів, створюючи передумови для сталого та збалансованого розвитку сільських територій.

Список використаних джерел

1. Вдовенко Н. М., Федірець О. В., Семенов А. Г. Механізм збалансованого розвитку та управління фінансово-економічною безпекою підприємств агропродовольчої сфери в умовах поведінкової економіки. Актуальні питання у сучасній науці. 2024. № 5 (23). С. 211–221.

2. Вдовенко Н. М., Кулініч Т. В., Федірець О. В. Моделювання агропродовольчих соціально-економічних систем в контексті стратегічного безпекового управління та забезпечення приватних інтересів інноваційно орієнтованих підприємств. Ефективна економіка. 2024. № 5.

3. Міністерство розвитку громад та територій України. DREAM: Digital Restoration Ecosystem for Accountable Management. 2024.

Нагурний В. М.,

аспірант кафедри глобальної економіки,

Національний університет біоресурсів і природокористування України

м. Київ, Україна

КРИТЕРІЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ АГРАРНОГО СЕКТОРУ В УМОВАХ СТРУКТУРНИХ РОЗРИВІВ ВОЄННОГО ПЕРІОДУ

Ефективності державного регулювання аграрного сектору є однією зі складних методологічних проблем сучасної аграрної економіки, що зумовлено багатовимірністю об'єкта, складністю каузальних зв'язків між регуляторними діями та результатами, наявністю часового лагу між впровадженням заходів та їхнім проявом, а у випадку України функціонуванням системи в умовах безпрецедентних воєнних викликів. Основу дослідження формує комплексне поєднання чотирьох взаємодоповнюючих підходів. Системний підхід дозволяє розглядати АПК як інтегровану цілісність із виокремленням підсистем виробництва, переробки, торгівлі, інфраструктури, фінансування та наукового забезпечення. Інституціональний підхід за О. Г. Шпикуляком фокусується на дослідженні формальних і неформальних правил, прав власності та трансакційних витрат. Компаративний підхід забезпечує базу для зіставлення українського досвіду з практикою країн ЄС, США та країн, що пережили постконфліктне відновлення. Сценарний підхід дає змогу моделювати альтернативні траєкторії розвитку в умовах множинної невизначеності. Емпірична частина ґрунтується на поєднанні первинних (експертні опитування за методом Дельфі, напівструктуровані інтерв'ю, кейс-аналіз) і вторинних джерел даних – офіційної статистики Держстату України, даних Мінагрополітики, ДПС, НБУ, а також міжнародних баз FAOSTAT, USDA FAS, OECD AGR, Eurostat. Особливу цінність у воєнний період мають оперативні аналітичні звіти KSE Agrocenrer та квартальні огляди EC DG AGRІ щодо

Solidarity Lanes. Економіко-статистичний інструментарій включає кореляційно-регресійний аналіз, панельний аналіз із фіксованими та випадковими ефектами з тестом Хаусмана для обрання адекватної специфікації, метод «різниця в різницях» (DiD) для оцінки каузальних ефектів конкретних регуляторних інтервенцій.

Критерії ефективності структуровані за п'ятьма комплементарними вимірами. Економічна ефективність оцінюється через показники ОЕСР: Producer Support Estimate (PSE), Consumer Support Estimate (CSE), General Services Support Estimate (GSSE), Total Support Estimate (TSE). Для країн ОЕСР показник % PSE знизився з 35 % (1986–1988 рр.) до 15,2 % (2020–2022 рр.).

Соціальна ефективність вимірюється через рівень оплати праці в сільському господарстві відносно середньої по економіці (84 % у IV кварталі 2024 р.), частку неформальної зайнятості (44,7 % загальнонаціональної припадає на АПК), коефіцієнт Джині.

Екологічна ефективність – через індикатори Eurostat AEI, рівень емісій парникових газів. Інституціональна ефективність – через індекси Worldwide Governance Indicators та Corruption Perceptions Index. Ефективність кризового регулювання – через швидкість реагування, адаптивність політики та Resilience Index за методологією FAO RIMA.

Емпірична верифікація на даних 2014–2023 рр. виявляє базові закономірності: частка аграрного сектору у ВВП знизилася з 12,1 % до 7,1 % за одночасного зростання частки в експорті з 41 % до 59 %; продуктивність праці в українському АПК (4 888 дол. США доданої вартості на працівника у 2019 р.) у 24 рази нижча за рівень ЄС; 85 найбільших агрохолдингів контролюють близько 30 % земель сільгосп підприємств.

Інтегральна оцінка реалізується через побудову композитного індексу: концептуальна рамка → відбір індикаторів → нормалізація (Min-Max, Z-score) → визначення ваг методом аналітичної ієрархії (АНП) Т. Сааті → агрегування з контролем робастності.

Дослідження підтверджують, що принциповим методичним обмеженням є структурні розриви часових рядів унаслідок вторгнення, що потребує введення регіональних коефіцієнтів втрат та побудови множинних сценаріїв відновлення.

Запропонована методологія ґрунтується на синтезі чотирьох підходів, застосуванні сучасного економетричного інструментарію та комплексній системі критеріїв за п'ятьма вимірами з акцентом на специфіку воєнного стану, що забезпечує наукову обґрунтованість і практичну актуальність результатів для розроблення рекомендацій щодо вдосконалення інструментів і механізмів аграрної політики України.

Список використаних джерел

1. Agricultural War Damages Review in Ukraine: Third Edition. KSE Institute. Kyiv: Kyiv School of Economics. 2024. 96 p. URL: <https://kse.ua>.
2. Шпикуляк О. Г. Інституції аграрного ринку: монографія. К.: ННЦ «ІАЕ», 2009. 480 с.
3. Сільське господарство України 2023: статистичний збірник. Державна служба статистики України; за ред. О. М. Прокопенко. К.: Держстат. 2024. 220 с.
4. Wooldridge J. M. Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data. 2nd ed. Cambridge MA: MIT Press. 2010. 1064 p.
5. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2024. OECD. Paris: OECD Publishing. 2024. 612 p. DOI: 10.1787/74da57ed-en.
6. Resilience Index Measurement and Analysis (RIMA-II): Analyzing Resilience for Better Targeting and Action. FAO. Rome: FAO. 2016. 80 p.
7. Ukraine: Third Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3). Agriculture Sector. World Bank, Government of Ukraine, European Commission, United Nations. Washington D. C.: World Bank Group. 2024. 84 p.
8. Saaty T. L. Decision Making with the Analytic Hierarchy Process. International Journal of Services Sciences. 2008. Vol. 1. No. 1. P. 83–98.

СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ПІДХОДІВ ДО КЛАСИФІКАЦІЇ РИЗИКІВ У СТРАТЕГІЧНОМУ УПРАВЛІННІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Систематизація підходів до класифікації ризиків дозволяє сформувати цілісне уявлення про природу ризиків і забезпечити ефективність управлінських рішень. У сучасних наукових дослідженнях найбільш поширеними є функціональний, факторний, системний та стратегічний підходи до класифікації ризиків. У науковій літературі ризик розглядається як імовірність виникнення подій або процесів, що можуть призвести до втрати ресурсів, зниження прибутковості, порушення виробничих процесів чи недосягнення стратегічних цілей підприємства. Особливістю аграрного виробництва є його висока залежність від природно-кліматичних умов, сезонності виробництва, біологічних факторів і кон'юнктури агропродовольчих ринків. Саме тому класифікація ризиків у системі стратегічного управління аграрних підприємств потребує комплексного та багаторівневого підходу.

Функціональний підхід передбачає розподіл ризиків відповідно до напрямів діяльності підприємства. У межах цього підходу виділяють виробничі, фінансові, інвестиційні, маркетингові, логістичні, кадрові та інноваційні ризики. Для аграрних підприємств особливого значення набувають виробничі ризики, пов'язані зі змінами погодних умов, хворобами рослин і тварин, нестабільністю врожайності та коливаннями продуктивності.

Фінансові ризики проявляються через нестабільність кредитного ринку, інфляційні процеси та валютні коливання, що безпосередньо впливають на рентабельність сільськогосподарського виробництва.

Факторний підхід базується на визначенні джерел виникнення ризиків. Відповідно до цього підходу ризики поділяють на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх ризиків належать управлінські помилки, неефективне використання ресурсів, низький рівень технологічного забезпечення та кадрові проблеми.

Зовнішні ризики охоплюють політичну нестабільність, зміни законодавства, кон'юнктурні коливання ринку, екологічні загрози та військово-політичні фактори. В умовах сучасної України зовнішні ризики набувають значення через мінливість експортних ринків. Системний підхід розглядає ризики як взаємопов'язану сукупність елементів, які формують єдину ризикову систему підприємства. Особливістю такого підходу є врахування взаємозалежності між окремими видами ризиків. Наприклад, виробничі втрати можуть спричинити фінансові труднощі, що, у свою чергу, впливають на інвестиційну активність підприємства. Системний підхід часто дозволяє оцінювати комплексний вплив ризиків на стратегічний розвиток аграрного підприємства та формувати механізми управління в умовах надзвичайних викликів.

Стратегічний підхід до класифікації ризиків орієнтований на довгострокові цілі підприємства та оцінку ризиків, які можуть перешкоджати реалізації стратегічних пріоритетів. У межах цього підходу ризики класифікують залежно від їх впливу на конкурентоспроможність, інвестиційну привабливість, ринкову стійкість та інноваційний розвиток підприємства. Важливого значення набуває також класифікація ризиків за рівнем керованості. У цьому контексті виділяють контрольовані, частково контрольовані та неконтрольовані ризики. До контрольованих ризиків належать внутрішньогосподарські процеси, які підприємство здатне регулювати через управлінські рішення. Частково контрольовані ризики пов'язані із зовнішнім середовищем, однак можуть бути мінімізовані за допомогою страхування, диверсифікації виробництва або створення резервних фондів. Систематизація підходів до класифікації ризиків у стратегічному управлінні аграрних підприємств формує теоретичну основу для побудови ефективної системи ризик-менеджменту.

Таким чином, комплексне поєднання функціонального, факторного, системного та стратегічного підходів дозволяє забезпечити адаптивність аграрних підприємств до умов нестабільного економічного середовища, підвищити рівень їх конкурентоспроможності та сформувати передумови для довгострокового сталого розвитку аграрного сектору економіки.

Наукове видання

**Міжнародна економіка 21 століття в умовах сучасних викликів:
пошуки, проблеми, перспективи розвитку**

ЗБІРНИК ТЕЗ ДОПОВІДЕЙ

I Міжнародна науково-практична конференція

За авторською редакцією

Підписано до друку 02.12.2024 року.
Ум. друк. арк. 2,56.
Наклад 50 прим.

Формат 60x84/8
Зам. № 240745

Віддруковано у редакційно-видавничому відділі НУБіП України.

вул. Героїв Оборони, 15, Київ, 03041, те.: 527-81-55. E-mail: nubip_druk@ukr.net

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4097 від 17.06.2011